

Litteraturkrönika 1999

Av G. Hallberg, B. Pamp, C. Platzack och Barbro Söderberg

Krönikans avdelningar åtskiljs av asterisk. De är ämnesvis ordnade från allmänt till specifikt: allmänspråkligt (indoeuropeiska, (ur)germanska) * skandinaviskt (ur-, fornnordiska) * särspråkligt: fornvästnordiska, isländska, färöiska * norska * danska * svenska * egennamn: ortnamn, personnamn, övriga namn. Inom avdelningarna redovisas arbetena i alfabetisk följd. Artiklarna signeras G.H., B.P., C.P. eller B.S.

Ole Bruhn, Tekstualisering. Bidrag til en litterær antropologi. Med forord af Preben Meulengracht Sørensen. 227 s. Aarhus 1999 (Aarhus universitetsforlag). ISBN 87-7288-766-4. Boken är posthumt sammanställd, huvudsakligen på grundval av efterlämnade avhandlingsmanuskript. Genom redaktionens insatser har man ändå lyckats skapa en helhet av detta intellektuellt stimulerande, delvis nydanande arbete. Boken inleds med några kapitel om förhållandet mellan muntlig och skriftlig kultur samt förutsättningarna för och konsekvenserna av den tidiga judiska och grekiska litteraturen. I samband med detta utvecklas grundläggande begrepp som modernitet och textualisering, med en dialektisk växelverkan mellan socialt liv och kunskapsform, tradition och skrift. Därefter följer ett spännande kapitel om europeisk litteratur under perioden ca 600–1300, "Fra benediktinsk til høvisk tid". Där förklaras bl.a. den höviskt-aristokratiska litteraturens uppkomst som ett resultat av den vikande högadelns försök att förstå och förvalta sin historiska position. Den bryter därmed också kyrkans och kungamakens skriftmonopol, samtidigt som den — för att förenkla en ytterst sofistikerad tolkning — möjliggör en världsbild som skiljer sig från dessa båda maktinstansers.

Efter ett kapitel om hagiografen och den kristna världsuppfattningen ägnas bokens längsta kapitel "Det islandske eksempel". Här möter vi, mot en social bakgrund och med fokus på Landnamabok, en mycket intressant undersökning av tradition och litteraritet. Man kan bara in-

stämma när författaren på s. 205 poängterar vikten av att vid textualiseringsstudier inte inskränka sig till bara texterna. Man måste också beakta textens position i den historiskt-sociala process som själva textualiseringen utgör. Omvänt gäller hypotesen att en djupare förståelse av medeltidens textualiseringsprocess kan bidra till att förklara enskilda drag i texttraditionen som annars ter sig oförståeliga. — I några korta slutkapitel behandlas Ragnvald jarl och sagalitteraturens uppkomst samt kungasagetraditionen. Ett namnregister underlättar sökning.

B.S.

Language encounters across time and space. Bernt Brendemoen, Elizabeth Lanza and Else Ryen (eds.). 378 s. Oslo 1999 (Novus forlag). ISBN 82-7099-308-5. Bakgrunden till denna volym är ett specialprojekt om språkmöten vid Oslo universitet. Projektet som startade 1995 har bl.a. arrangerat symposier på temat 1995 och 1996, och den nu aktuella volymen samlar ett tjugotal föredrag från dessa. Projektet har fokuserat på tre områden som också avspeglas i bokens huvudavdelningar: "Perspectives from migration and language contact", "High variety in contact with a low variety" och "Language encounter from an historical perspective". En fjärde avdelning bildar det inledande avsnittet "Some theoretical perspectives and models". Bidragen där belyser bara några av de skiftande teoretiska utgångspunkter och traditioner som ett tjugotal andra bidragsgivare står för. Naturligt nog, med tanke på att bokens empiriska studier rör ett vitt språkspektrum relaterat till historisk, kulturell, social och politisk kontext. Här studeras t.ex. västeuropeiska språk i migrationskontakt med turkiska, arabiska, serbiska och kroatiska, kommunikation mellan döva och hörande, lågtyskt inflytande på fornsvenska texter (dock utan någon kontakt med den aktuella svenska forskningen på området tycks det), multilingualism i en kamerunsk by och diglossisk kodkontakt i talad arabiska. Vi möter också en spännande historisk rekonstruktion av språkmöten mellan greker och turkar i Anatolien. Skriftens betydelse belyses bl.a. i en intressant studie av arabisk och arameisk symbios; normer och varians studeras med utgångspunkt i ladindolomitiskan och två lutherska läseböcker från 1700-talets danska Västindien o.s.v. Med andra ord, boken täcker alla upptänkliga infallsvinklar på sitt tema.

B.S.

Parsons, David N., Recasting the Runes. The Reform of the Anglo-Saxon Futhorc. 148 s. Uppsala 1999 (Institutionen för nordiska språk vid Upp-

sala universitet). (*Runrön. Runologiska bidrag utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 14.*) ISBN 91-506-1379-0. ISSN 1100-1690. Kännedomen om skandinavisk och kontinental runskrift nådde England under 400- och 500-talet. Men det anglosaxiska runalfabetets minst 28-typiga *futhorc* innehåller dels egna varianter, dels några helt egna nyskapade runor, som inte finns i den ursprungliga 24-typiga *futharken*. Därtill har vissa anglosaxiska runor andra ljudvärden. Boken redovisar omsorgsfullt hittills kända anglosaxiska runinskrifter, fördelade på två distinkta perioder, o. 450 – o. 650 respektive o. 700 – o. 900. Kontrasten mellan den äldre och den yngre periodens runor, även i jämförelse med motsvarande utveckling av den skandinaviska futharken, är så påfallande, att författaren övertygande kan argumentera för en medveten reformering av runskriften under 600-talet, möjligen pådriven av den nyetablerade anglosaxiska kyrkan. Dessutom tyder materialgranskningen på att den äldre anglosaxiska runskriften snarare har ett sydiskandinaviskt ursprung, d.v.s. inte frisiskt, som man tidigare menat. Den anglosaxiska reformens utbyggda *futhorc* tillkom alltså ungefär samtidigt som den begynnande vikingatidens nordbor utvecklade sin komprimerade 16-typiga *futhark*.

G.H.

*

Die Aktualität der Saga. Festschrift für Hans Schottmann. Herausgegeben von Stig Toftgaard Andersen. VIII + 266 s., Berlin, New York 1999 (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Herausgegeben von Heinrich Beck, Dieter Geuenich, Heiko Steuer. Band 21.) ISBN 3-11-016564-3. De femton uppsatserna i denna festschrift till professor Hans Schottmann har sitt ursprung i ett symposium som ordnades i samband med att han gick i pension 1997. Bland bidragsgivarna märks Lars Lönnroth som skriver om järtecken i sagorna, Jonna Louis-Jensen som undersöker den färöiska balladen Óluvu kvæði och dess förhållande till Karlamagnús saga, och Heinrich Beck, som utreder sanningsbegreppet hos Snorre. Förutom uppsatserna innehåller volymen ett förord där festföremålets akademiska karriär beskrivs, en Tabula gratulatoria, samt en förteckning över Hans Schottmanns skrifter.

C.P.

ALVÍSSMÁL Forschungen zur mittelalterlichen Kultur Skandinaviens Nr 9. 128 s., Berlin 1999 (VWB — Verlag für Wissenschaft und Bildung). ISBN 3-86135-611-2. ISSN 0942-4555. Förutom tre nekrologer och nio recensioner innehåller denna volym av Alvissmål fyra längre artiklar om norröna ämnen. Margaret Clunies Ross skriver i sin artikel "From Iceland to Norway: Essential Rites of Passage for an Early Icelandic Skald" om Sighvatr Þórðarson, och rapporterar tillsammans med Lars Lönnroth om det internationella projektet Eddornas sinnebildspråk, mera känt under sitt engelska namn "The Norse Muse". John Megaard frågar i sin artikel var slaget i Hjörungavágr stod, och Elizabeth Jackson skriver om tjugonde strofen i Völuspa. C.P.

†Fidjestøl, Bjarne, *The dating of Eddic poetry. A historical survey and methodological investigation. Edited by Odd Einar Haugen. 376 s. Copenhagen 1999 (C. A. Reitzels forlag). (Bibliotheca Arnarnæana a Jón Helgason condita. Vol. XLI.) ISBN 87-7876-154-9.* När Bjarne Fidjestøl 1994 avled, förelåg en på engelska skriven databaserad version av detta arbete, planerad att publiceras senare samma år. Syftet med det under drygt ett decennium av förarbeten bedrivna projektet var att kritiskt granska och summera hittills gjorda dateringsförsök, och att redovisa granskningen i en form som var tillgänglig såväl för den avancerade specialisten som den intresserade lekmannen. En vetenskaplig redaktionskommitté har omsorgsfullt slutfört arbetet med den postuma utgåvan. Boken innehåller först en historisk del, som givetvis börjar vid själva källorna och som kronologiskt speglar debatten från äldre hyperboreiska tolkningar via en framväxande vetenskaplighet till landmärket Jan de Vries, *Altnordische Literaturgeschichte*, utgiven 1941–42 (andra, reviderade upplagan 1964–67). Bokens andra del redovisar resultaten av en metodisk-teknisk undersökning. Den avslutas med utgivarens efterskrift (så få tillägg och ändringar som möjligt har gjorts), en utförlig bibliografi, personregister, register över eddadikter, skalder och skaldedikter samt en förteckning över metrisk terminologi. G.H.

Ottar Grønvik, *Håvamål. Studier over verkets formelle oppbygning og dets religiøse innhold. 86 s. Oslo 1999 (Det Norske Videnskaps-Akademi). (Det Norske Videnskaps-Akademi. II. Hist.-Filos. Klasse. Skrifter. Ny serie. No. 21.) ISBN 82-90888-27-9, ISSN 0801-2377.* Utgångspunkt för denna skrift är Havamal 138 (Veit ek at ek hekk ...) och det pri-

mära syftet är att klarlägga innebörden i denna strof. Vanligtvis tolkas det talande jaget som Oden, men detta är enligt författaren omöjligt av både religionshistoriska och begreppsliga skäl. För att lösa problemet studeras dikten i sin helhet. Författaren finner därvid att endast stroferna 111–164 med rätta kunde kallas Havamal. Stroferna 111 och 164 bildar en ram kring den dikten; dess rum framträder där som ett gudahov med intilliggande helig källa, Urds brunn, och den talande som en þulr, en prästliknande visman som vänder sig till en kultförsamling. De mellanliggande stroferna analyseras på basis av den traditionella indelningen i Loddfáfnismál (112–137), Rúnatal (138–145) och Ljóðatal (146–163). Därvid framträder strof 138 som en beskrivning av en unio mystica, där thulen identifierar sig med Oden hängande i trädet, på samma sätt som denne mottagande hemlig visdom. Strofen skulle på så sätt avspegla en invigningsrit, vars spår Grønvik menar sig se också på andra håll.

Med sitt tämligen begränsade omfång inrymmer boken ett myller av intressanta iakttagelser, också av litterär och etymologisk karaktär, som att t.ex. Loddfafne skulle betyda kvinnokramare (eg. förstås kvinnofamnare) och syfta på män(niskor). De tre första råden i Loddfáfnismál, vilka ju handlar om relationen till kvinnor, skulle understryka den tolkningen. När namnet sist och oväntat dyker upp i strof 162 (och därmed kompositoriskt återknyter till 112) apostroferas ännu en gång just bönderna, åhörarna i kultförsamlingen, som visserligen inte fått komma till tals men hela tiden varit närvarande. B.S.

Norse Romance. Volume I. The Tristan Legend. 294 s. II. The Knights of the Round Table. 329 s. III. Hærra Ivan. 312 s. Ed. Marianne E. Kalinke. Cambridge 1999 (Boydell & Brewer Ltd). ISBN 0-85991-552-2, 0-85991-556-5, 0-85991-560-3. De tre böckerna ingår i serien Arthurian Archives vars tidigare två delar upptar Early French Tristan Poems, till vilka också den första av de nu aktuella ansluter. Samtliga innehåller parallellutgåvor av nordiska medeltidstexter och engelska översättningar på samma uppslag. I volym I har Robert Cook ederat och översatt de norröna prosanovellerna Geitarlauf och Janual, som båda återgår på Marie de France' versnoveller, samt Tristams kvæþi. Peter Jørgensen Tristams saga ok Ísöndar. Denne har också ederat Saga af Tristam ok Ísödd vilken översatts av Joyce Hill. Förutom en introduktion av Marianne Kalinke har varje text försetts med en separat sådan. I introduktionerna redovisas helt kort den litterära bakgrunden, handskriftsläget

och utgivningsprinciperna. Volym II består av Möttuls saga, Ívens saga och Erex saga, ederade och översatta av Kalinke, Parcevals saga med Valvens þátr ederad av Kirsten Wolf och översatt av Helen Maclean samt Skikkju rímur ederade och översatta av Matthew James Driscoll. I volym III återfinns vi den fornsvenska motsvarigheten till Ívens saga, nämligen knytteldikten om Ivan Lejonriddaren, ederad (på grundval av Noreens utgåva 1931) och översatt av Henrik Williams och Karin Palmgren.

I de aktuella volymerna har alltså samlats sju översättningar av fornfranskt "matiere de Bretagne" till norrönt språk, sannolikt gjorda under 1200-talets första hälft, tre isländska adaptioner av berättelser med anknytning till Arturslegenden, från 1300- och 1400-talen, och dessutom en versöversättning till fornsvenska, daterad till 1303 — nu för första gången presenterad för en engelskspråkig publik. Utgåveserien inbjuder genom sin lättillgänglighet till jämförelser mellan besläktade texter: norrön prosa- och svensk knittelöversättning, mellan tidiga översättningar och senare bearbetningar osv. Förhoppningsvis kommer serien att omfatta också annat besläktat material, som Gottfried von Strassburgs tyska versbearbetning omkring 1220 av Thomas d'Angleterre's Tristandikt.

B.S.

Sagas aus Ostisland. Die Hrafnkels Saga und andere Geschichten von Macht und Fehde. Herausgegeben und aus dem Altisländischen übersetzt von Dirk Huth. 403 s. Kreuzlingen/München 1999 (Hugendubel (Diederichs)). (Saga. Bibliothek der altnordischen Literatur. Herausgegeben von Kurt Schier.) ISBN 3-424-01502-4. Denna volym innehåller översättningar till tyska av följande isländska sagor: Þorsteins saga Hvíta, Vápnfirðinga saga, Þorsteins þátr Stangarhöggs, Hrafnkels saga Freysgoda, Fljótsdæla saga, Droplaugarsona saga, Brandkrossa þátr, Þátr Þiðranda ok Þórhalls, Egils þátr Siðu-Hallssonar, Þorsteins saga Siðu-Hallssonar, Þorsteins þátr Siðu-Hallssonar och Þorsteins draumr. Till varje saga finns en kommentardel och en del där sagan och handskriftsläget beskrivs. Boken är också försedd med person- och ortnamnsregister, och ett sakregister; därtill kommer ett antal släkträd och en kronologisk översikt.

C.P.

Klaus von See, Europa und der Norden im Mittelalter. 452 s. Heidelberg 1999 (Universitätsverlag C.Winter). ISBN 3-8253-0935-5. Den här boken

är frukten av en lång process med rötter i 60- och 70-talens forskning. Den är baserad på tidigare publicerade, nu omarbetade och i vissa fall starkt utvidgade arbeten. Uppenbart är emellertid att von See i liten utsträckning ändrat tidigare ståndpunkter, varför boken stundtals får ett drag av en kamp mot hydran, här representerad av de senaste årtiondenas i mångt och mycket tongivande forskare. Detta bör dock inte undanskymma det faktum att den grundlärde filologen von See är en betydande och respektingivande textkritiker, djupt empiriskt förankrad och samtidigt en djärv hermeneutiker som inte med rätta kan beskyllas för positivism i negativ mening. En genomgående linje i boken anges av titeln: det nordiska stoffet relateras till det europeiska, och vice versa. En andra linje konstitueras av att det behandlade norrona materialet relateras både till Håkan Håkanssons "kulturpolitiska program" och Snorre Sturlusons "särnordiska."

Boken inleds med en omfattande presentation av tidigmedeltida europeisk litteratur. Därefter behandlas i starkt polemiska kapitel: hedendomen ur medeltida kristen synvinkel, striden om "sakralteorien" i tysk germanistik, Dumézil och myten om Tyr (de båda senare utifrån författarens egen *Altnordische Rechtswörter*). I ett kapitel om hjälte och kollektiv tas bl.a. Burgundersagan upp för att följas av ett annat om Nibelungarna i skandinaviska bildmonument. Ett centrum i boken bildar ett omfångsrikt kapitel om skaldediktningen.

I kap.10 fastställer von See ingående grunderna för sin uppfattning att Snorre i sitt författarskap hävdar en nordisk särkultur och därmed avviker från den europeiserande tendensen i Håkan Håkanssons kulturpolitik, tillkommen i en situation där både kulturella och ekonomiskt politiska överväganden gör Bergen till en viktig replipunkt för Hansan genom ett fördrag med Lübeck 1250. Redan i kap.8 har också Snorre frånkänts eddaprologen, vars ideologiska drag enligt von See alltför mycket skiljer den från Snorres Gylfaginning och vars innehåll i stället placerar den i en kristen bildningstradition av samma slag som exv. Olof Tordarsons grammatiska avhandling. I kap.9 har också påvisats att Snorre i *Heimskringla* vore mindre intresserad av teologisk historietolkning än av att integrera Nordens gamla hedna kultur i en kristen historieuppfattning. Detta framgår både i *Heimskringlas* betonande av en kulturell kontinuitet i en stegvis övergång från hedet till kristet och av synen på Håkan den gode och Ladejarlen som religiöst kompromissvilliga, toleranta furstar till skillnad från de självrådiga missionskungarna.

I kapitlen 11–12 prövas på nytt stoff tesen om Snorres kulturkonser-

vativa historieuppfattning som reaktion på medeltida "europeisering". Först i en jämförelse mellan Hugsvinnsmal och Havamal, båda enligt von See frukterna av samma tid och miljö som de ovan nämnda verken, men medan Havamal befinner sig i linje med Snorres framställning, ansluter sig Hugsvinnsmal till den europeiserande bildningstraditionen. Fortsättningsvis demonstrerar författaren att Volsunga- och Ragnarssagorna, Didrikssagan och Rigsthula alla företräder samma linje som Snorreddans prolog, medan alltså Gylfaginning, Heimskringla och Havamal är representanter för en nordisk särteori.

Boken riktar sig i första hand till en tysk läsekrets, rätts-, författnings- och litteraturhistoriker, men den är naturligtvis i allra högsta grad relevant för alla som sysslar med germansk eller nordisk forntext. Den är försedd med ett namn- och sakregister. B.S.

*

Vigdis Alver og Vigdis Lahaug, Alfabetisering — mer enn å lære bokstaverne. Metodisk veiledning for undervisning av voksne minoritetsspråklige. 228 s. Oslo 1999 (Novus forlag). ISBN 82-7099-305-0. Boken är i första hand en diskuterande och rådgivande metodisk lärarhandledning, försedd med kloka synpunkter och praktiska exempel för den som undervisar minoritetsspråkliga vuxna, däribland analfabeter, vanligen i lärens modersmål, elevens andraspråk. Den bygger vidare på forskningsprojektet "Forbedring av alfabetiseringstilbudet til fremmedspråklige voksne" (1992–95), vars resultat redovisades i boken "Alfa och Omega. Om alfabetiseringsundervisning for voksne fra språklige minoriteter" (1996). Men den kan också med behållning läsas av envar som har intresse för och kanske egen erfarenhet av vuxna analfabeters situation, eller av läs- och skrivinläring över huvud taget, läsbarhet, läsförståelse och tillämpningen av LTG-metoden (Ulrika Leimars 1974 i Sverige presenterade "Läsning på talets grund"). Framför allt understryker författarna vikten av tematiska deltagarsamtal under inledningsfasen, byggda på elevernas egna konkreta erfarenheter och behov, med tyngdpunkt i muntliga övningar, innan man går in på den åtminstone för livserfarna vuxna elever utan läs- och skrivförmåga mycket komplicerade läs- och skrivinlärningsprocessen, som riskerar att saboteras eller helt avbrytas av en alltför tidigt insatt och ivrigt tillämpad "alfabetisering". G.H.

Kristin Bakken, Leksikalisering av sammensetninger. En studie av leksikaliseringsprosessen belyst ved et gammelnorsk diplommaterial fra 1300-tallet. 319 s. Oslo 1999 (Universitetsforlaget AS (Scandinavian University Press)). (Acta Humaniora. Nr. 38.) ISBN 82-00-12941-1. ISSN 0806-3222. De nordiska språkens sammansättningar ger upphov till omvittnat komplicerade språkteoretiska frågor, både när det gäller deras plats i grammatiken och i lexikonet. Självfallet blir problemen ännu mer svårlösta i fornspråken, där sär- och sammanskrivning samt morfologi långt ifrån alltid kan lämna ledtrådar till när det är fråga om sammansättningar eller vanliga syntagmer. Trots den höga svårighetsgraden har vi nu fått en norsk doktorsavhandling i ämnet. Kristin Bakken behandlar inom ramen för den kognitiva grammatiken ett material hämtat från originaldiplom utställda i Vestfold före 1350, sammanlagt 69 diplom där 1 294 tänkbart sammansatta nominalfraser närmare analyseras i en modell med en glidande leksikaliseringsskala som innebär övergång från spontanbildning till en första fas, konventionalisering, till en andra, betydelsesammansmältning, och till en tredje och sista, demotivering, där de enskilda delarna i sammansättningen inte längre spelar någon roll. Formella ändringar som kan relateras till leksikaliseringen diskuteras ingående i ett kapitel. Vid en konfrontation av hypoteserna med det faktiska materialet framkommer bl.a. att samvariation mellan leksikalisering och sammanskrivning kan påvisas men ingalunda är regel: ungefär en fjärdedel av starkt leksikaliserade nominalfraser särskrivs — kanske föga överraskande för en iakttagare av modernt skriftspråk där man kan finna *tjænst ledig* i stället för *tjænstledig* och *rök fritt* i stället för *rökfritt*. Notabelt är dock att det är de förmodligen bäst utbildade skrivarna, de kungliga, som visar den största samvariationen.

Kristin Bakken har åstadkommit en intressant och givande studie av, som ovan har påpekats, ett mycket svåranalyserat material. Hennes metoder och modeller är av värde för områden långt större än de undersökta fornnorska nominalfraserna. B.P.

Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset (red.), Målsamlingar 1851–1854 av Ivar Aasen. LIII + 240 s., Bergen 1999 (Norsk Bokreidingslag). (Skrifter frå Ivar Aasen-selskapet utgjevne av Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset. Serie A. Tekster nr 6.) ISBN 82-7834-014-5. Ivar Aasen samlade upplysningar om norskt talspråk under en lång följd av år. En del av detta använde han som underlag för sina vetenskapliga verk, men det finns många upplysningar i hans anteckningar om det

norska talspråket som inte blev publicerade, och som idag förvaras i Nasjonalbiblioteket i Oslo. Mycket av detta är av stort ordgeografiskt intresse. I den här volymen utges anteckningarna från åtta resor: Sunnmøre 1850–51, Nord-Norge 1851, Ringerike och Hallingdal 1852, Vestlandet 1852, Telemark 1853, Østfold och Romerike 1953, Setesdal och Telemark 1854 och Hadeland, Toten och Gudbrandsdalen 1854. Boken har en inledning av Terje Aarset där resorna och Aasens lexikaliska och grammatiska arbete dessa år närmare beskrivs. I inledningen finns också en översikt över utgivningsprinciperna, en litteraturlista, ett geografiskt register och kartor som visar Aasens resvägar. Boken avslutas med några rättelser till femte bandet i serien [anmält i ANF 114, s. 253].

C.P.

Hans-Olav Enger, The classification of strong verbs in Norwegian with special reference to the Oslo dialect. A study in inflectional morphology. 290 s., Oslo 1998 (Universitetsforlaget). (Acta Humaniora. 26.) ISBN 82-00-12775-3. ISSN 0806-3222. Utgångspunkten för denna avhandling är frågan om hur många klasser av starka verb som man bör anta för dialekten i Oslo. En av författarens utgångspunkter är att den traditionella klassificeringen av norska verb är etymologiskt baserad, men att det av många skäl är bättre med en synkron klassificering. Samtidigt vill han problematisera förekomsten av böjningsklasser, som vilar på det oklara begreppet "böjningsmässig likhet", ett begrepp som kan ges flera olika tolkningar.

I avhandlingens inledning presenterar förf. sitt syfte, sina transkriptionsprinciper och sin fonologiska modell, och ger en kort översikt över relevanta delar av Oslo-dialekten och det material han arbetar med. Det andra kapitlet presenterar några av de existerande klassificeringarna av norskans verbmorfologi, och det tredje kapitlet introducerar författarens teoretiska antaganden, som utgår från Cognitive Grammar, Natural Morphology och Word-and-Paradigm. Bl.a. poängterar förf. att frekvens är av betydelse för morfologi. I kapitel fyra presenteras verbböjningen i Oslo-dialekten så som den avspeglar sig i författarens material, kapitel fem tar upp klassifikationsproblem av olika slag, och kapitel sex diskuterar fenomen som inte direkt har med klassificeringen att göra; förf. tar här t.ex. upp frågan om morfemanalysens tillämplighet på starka verb, varför /i/ har spridit sig och blivit vanligt i de starka verbens supinum, och om det finns generella begränsningar på icke-affixal böjning likaväl som på affix-böjning.

Engers bok är på många sätt tankeväckande, och det finns mycket att ta till sig här både för specialisten på norska och för allmänlingvisten. C.P.

Brit Mæhlum, Mellom Skylla og Kharybdis. Forklaringsbegrepet i historisk språkvitenskap. 229 s., Oslo 1999 (Novus). ISBN 82-7099-309-3. I denna spännande och mycket läsvärda bok diskuterar förf. samspelet mellan förklaring som vetenskapsfilosofisk term och frågan om språkets ontologiska status (autonomt naturgivet eller ett rent socialt fenomen, tillhör det individen eller kollektivet?), med utgångspunkt i norsk språkhistoria. I den första delen diskuterar förf. själva förklaringsbegreppet och drar upp några principiella linjer för vad som faktiskt har använts som förklaringar inom den historiska lingvistik: det rör sig om internlingvistiska fenomen som undantagslösa ljudlagar och strukturellt tryck, men också extralingvistiska företeelser som nationell psykologi, klimat, geografi och stora sociala omvälvningar. I så gott som samtliga fall kan förf. med goda argument visa att förklaringsvärdet hos de anförda faktorerna är lågt eller obefintligt.

I bokens andra del tar förf. upp tre fenomen i norsk språkhistoria och studerar hur dessa har förklarats: det rör sig om uppkomsten av kort /o/, som har setts som ett exempel på utfyllnad av ett strukturellt gap, de synkope- och omljudsförändringar som brukar tidfästas till 500–700 e. Kr., och vanligen ses som ett resultat av folkvandringar till och från Skandinavien, samt övergången från norrönt till nynorska, ofta sammanfattad under beteckningen "mellomnorsk", som standardmässigt förklarats som ett resultat av digerdöden (Svartedauden). I samtliga fall kan förf. peka på avgörande empiriska och teoretiska brister i resonemangen som gör att de angivna förklaringarna måste ifrågasättas.

Som förf. själv framhåller är bokens två första delar destruktiva i den meningen att de påvisar ett antal fel och brister i tidigare framförda förklaringar utan att föreslå alternativ. Den tredje delen, betitlad *Veien videre*, är ett försök av förf. att komma fram till mer konstruktiv och fruktbar syn på förklaring och fenomenet språkförändring. I kort sammanfattning menar förf. att en språklig förändring inte kan förklaras inom ramen för en naturvetenskaplig, biologisk syn på språket: denna ger de gränser inom vilket språket kan variera, men förändringarna är ett resultat av dels den enskilde individens restrukturering av språkssystemet i tidig barndom, dels av individernas strategiska orientering i ett givet socialt rum. C.P.

Ingulv Røset, Selbu-målet. Ord og uttrykk. 265 s. Oslo 1999 (Novus forlag). ISBN 82-7099-310-7. Författaren, uppvuxen i Selbu, grundskollärare, folkhögskolerektor, lokalhistorisk skribent och projektledare, har efter mångårigt insamlings- och redigeringsarbete producerat en dialektordbok, som är ett föredömligt exempel på de många redovisningar av lokala och regionala dialekter som nu publiceras runtom i Skandinavien, vid sidan av dialektarkivens och språkforskarnas arbeten. Ordboksartiklarna är konventionellt uppställda alfabetiskt från A till Å, illustrerade med ett trettiotal teckningar och skisser. Den femtio sidor långa inledningen ger en värdefull introduktion till ordmaterialet, som bygger på lokala informanternas muntliga tradition och en omfattande excerpering av litteraturen på och om dialekt, lyrik såväl som prosa, skönlitteratur som fackspråkstext. För att göra ordboken tillgänglig för envar läsare återges uttalet med en blandning av vanliga skrivtecken och ljudskrift, den senare en förenklad variant av Norge, Johan Storms fonetiska system. Inledningens huvuddel ägnas åt en presentation av ljudskriften, som i praktiken är enklare att handskas med än vad man i förstone kan få intryck av. Här ges också en kort översikt över det lokala personnamnskicket, kännetecknat av speciella uttals- och böjningsformer, inklusive systemet av släktskapsbenämningar. Fem korta "Gamle historier frå Selbu" återges i ljudskrift som illustrationsprov på målet.

G.H.

*

Pia Jarvad, Nye Ord. Ordbog over nye ord i dansk 1955–1998. 1084 s. København 1999 (Gyldendal). (Gyldendals Røde Ordbøger.) ISBN 87-00-13448-1-01-13. Denna danska nyordsordbok om ca 10000 nyord från perioden 1955–1998, från *buksestrømper* till *dræbersnegl*, eller från *baby-lift* till *doggybag*, är en imponerande fortsättning på samma författares ordbok 1984 med ca 4300 nyord 1955–1975. Redovisningen, som utgår från 1955, där Ordbog over det danske sprog (ODS) slutar (inklusive supplement), upptar förutom nytillkomna ord också gamla ords nya betydelser och nya fraseologiska tillämpningar. För varje uppslagsord anges ordklass, bruklighet, betydelse, synonymer, ordbildningar med samma ledelement, förstabelägg med illustrerande kontext, ordbokshänvisningar, etymologi (inhemsk och/eller inlånad) och korshänvisningar vid flerordsförbindelser. Förordet redogör bl.a. för de omfat-

tande källorna bakom verket, tryckta och otryckta. Huvuddelen utgörs givetvis av den alfabetiska redovisningen från A till Å, kompletterad med två nog så intressanta sviter: uppslagsorden presenterade i en baklängesordlista (som t.ex. omedelbart serverar alla ord på *-arium*) och i en kronologisk lista enligt första beläggsår (som ger spännande inblickar i vårt ordberoende). Den gedigna ordboken bjuder en stundtals mycket roande läsning, och den speglar påfallande den turbulenta (1879! ODS) tidsperiod i vår kulturhistoria, då vardagsliv och världssamfund på gott och ont tog sitt revolutionerande språng in i det globala informationssamhället, *www-kulturens* (1994?) *big-bang* (1984?).

G.H.

Sætningsskemaet i generativ grammatik. Redigeret af Per Anker Jensen og Peter Skadhauge. VI + 112 s., Kolding 1999 (Institut for Erhvervsproglig Informatik og Kommunikation, Syddansk Universitet — Kolding). (Skriftserie — Syddansk Universitet, Institut for Erhvervsproglig Informatik og Kommunikation, nr 20.99.) ISBN 87-90657-13-6. ISSN 1399-5294. Denna volym innehåller, förutom ett kort förord av utgivarna, fyra artiklar som alla berör centrala problem i beskrivningen av dansk ordföljd med hjälp av satsschemat. Artiklarna är resultatet av en "Ledstillingsfestival" som arrangerades hösten 1997 i Kolding. Bakgrunden till ämnesvalet är en önskan att stärka den formalgrammatiska utforskningen av danskan. Lars Ahrenberg ställer i sitt bidrag "Position vs. precedences as primitives of constituent order" frågan om man verkligen behöver positioner och scheman för att beskriva topologiska regelbundenheter i språk som svenskan, och föreslår en beskrivning som enbart arbetar med relationen före/efter. Lars Heltofts artikel, "Hierarki og rækkefølge — skandinavisk ledstilling i funktionel grammatisk betydning" vänder sig mot den inom generativ grammatik gängse uppfattningen att varje hierarki också är lineariserad och insisterar i stället på att det inte a priori kan vara tal om något bestämt samband mellan ledföljd och syntaktisk kategori. Per Anker Jensen och Peter Skadhauge framlägger i sin artikel "Verbalalternationer og topologi" en analys av diates, "der"-konstruktioner och topologi som utgår från tre väsentliga relationer mellan syntaktisk argumentstruktur och topologi: ett verballexikon, en topologisk hierarki för syntaktiska argument, samt två kompositionsprinciper, som kopplar samman den topologiska hierarkin och verballexikonet. Sten Vikner, slutligen, visar i sitt bidrag "Ledstillingen i dansk og government & binding" hur mycket modern

generativ grammatik har gemensamt med Diderichsens satsschema-analys, och vad som skiljer dem åt. C.P.

*

Sture Allén, Modersmålet i fäderneslandet. Ett urval uppsatser under fyrtio år. XIIX+ 731 s., Göteborg 1999 (Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning). (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 25.) ISBN 91-630-8022-2. ISSN 0348-7741. Denna volym, utgiven som en hyllning till Sture Allén på hans 70-årsdag, innehåller förutom sedvanlig Tabula gratulatoria 72 av hans uppsatser om olika sidor av svenska språket, ordnade i omvänd kronologisk ordning. Författaren har själv haft ett avgörande inflytande på urvalet. Här finns uppsatser som påminner om Alléns roll som pionjär vad gäller användandet av datamaskinen inom språkforskningen, här finns språkvårdsartiklar, lexikologiska artiklar, artiklar om ordbildning och textutgivning, och inte minst den klassiska uppsatsen om hur nusvenskans pronomen indelas. C.P.

Margit Andersson och Suzanne Danielsson, Färdär frå Soldn. Spår från Sollerön. En ordbok på soldmål. 381 s. Sollerön 1999 (Eget förlag). ISBN 91-630-8928-9. De två författarna har på eget förlag redigerat en typografiskt enkel, men innehållsligt imponerande och vällovlig ordbok i A5-format från Sollerön i Siljan i Dalarna. Drivkraften är som på så många andra håll att så länge det går hålla liv i ett utdöende folkmåls ordförråd. På grundval av Håll Nils Mattssons ordsamlingar har "sollerödsmålslagets" entusiaster i 25 år fortsatt insamlingsarbetet, som nu resulterat i en ordbok. Mattsson var meddelare åt Landsmålsarkivet i Uppsala, som idag ingår i Dialektenheten vid Språk- och folkminnesinstitutet. Dialektenhetens på vetenskapliga grunder publicerade "Ordbok över folkmålen i övre Dalarna", som började utges 1961, och som nu snart når slutet av bokstaven s, är givetvis en av förebilderna. Inledningsvis redogörs för "stavning och uttal" och för hur ordboksartiklarna redigerats direkt i datorns tabellform. I likhet med de flesta amatörordböcker i genren skrivs uppslagsorden på dialekt, vilket är naturligt för den som talar målet, men utestänger den som inte gör det, och just därmed på sikt motverkar bokens syfte. Dilemmat överbryggas till viss del genom att en utförlig ordlista tillfogats, från

svenska till soldmål. Ordboksartiklarnas sex kolumner redovisar uppslagsform tillika uttalsform, ordklass, betydelse, böjning, förekomst i sammansättningar och exempelfraser. En folklig "Grammatik för oss som inte blev språkprofessorer" kompletterar verket, vilket författarinnan skall ha beröm för. Avslutningsvis ges en sida med prov på Mattssons uppteckningar i handskrift och maskinskriven renskrift, liksom på en trycksida ur den ovannämnda dalmålsordboken. G.H.

Christina Angelfors, Gunilla Byrman, Magnus Nilsson, Anders Ringblom, Daniel Sandström (red.), Universitet 2000. Föreläsningar hållna under humanistdagarna 15-16 oktober 1999. VI + 133 s., Växjö 1999 (Institutionen för humaniora, Växjö universitet). (Rapporter från Växjö universitet. Humaniora. Nr 3 1999.) ISBN 91-7636-222-1. ISSN 1404-0441. Denna bok innehåller ett urval (13 stycken) av de föredrag som hölls av doktorander, lärare och forskare under Humanistdagarna vid Växjö universitet i oktober 1999. Bland bidragsgivarna kan nämnas Gunilla Byrman, som skriver om en reklamtext på filmjölksförpackningar som visar sig exploatera människor på ett kränkande sätt, Solveig Hammarbäck, som skriver om Elin Wägners bildningsväg och Eva Larsson Ringqvist, som skriver om vad vi kan när vi kan ett språk. C.P.

Bidrag till en nordisk metrik. Vol. I. Eva Lilja: Diktens ljudbild. Marianne Nordman: Rytmen i prosa. 253 s., Göteborg 1999 (*Litteraturvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet*). (*Skrifter utgivna av Centrum för Metrisk Studier. 9.*) ISBN 91-87988-08-9. Sedan slutet av 1980-talet har en forskargrupp med anknytning till Centrum för Metrisk Studier i Göteborg arbetat med projektet "Den svenska versens teori och beskrivning i internationell belysning". Resultaten kommer att presenteras i tre volymer med titeln *Bidrag till en nordisk metrik*; förutom den här anmälda volymen aviseras en volym med resultat av Kristian Wåhlin (anmäld i denna Litteraturkrönika) och en med resultat av Ulf Malm. Den här aktuella volymen ger en inledning till hela projektet och presenterar två av delstudierna inom projektets ram, Eva Liljas "Diktens ljudbild. Om betydelse i vers" och Marianne Nordmans "Rytmen i prosa: En analysmodell och dess tillämpning".

Lilja utgår i sin studie från en semiotisk infallsvinkel på metriken: formen kan tvinga läsaren att tolka in nya betydelser i språkets vanli-

gen arbiträra tecken. Förf. vill visa att en dikts betydelse på ett avgörande sätt påverkas av rytmer och ljudlikheter, de metrisk greppen. För detta ändamål urskiljer hon fyra grupper av metrisk semantiserings teorier, vilka också kan utgöra fyra steg i en tolkningsprocess. Denna modell prövas på två dikter från lundensiskt femtiotal.

Nordman studerar i sin artikel rytmen i en prosatext, och visar hur denna är flerdimensionell till sin natur, bestämd av informationsstrukturen, textstrukturen och den språkliga strukturen. Hennes iakttagelser leder fram till en undersökningsmodell som hon prövar i en empirisk analys av Jarl Hemmers strukturellt mångskiftade roman *En man och hans samvete*. C.P.

Lennart Brodin, Ord som vandrat. En studie över lågtyska lånord i svenska dialekter. 296 s. Göteborg 1999 (Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning). (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 26.) ISBN 91-628-3536-X. ISSN 0348-7741. Ur dialektlitteraturen och annan språkvetenskaplig litteratur vaskar avhandlingsförfattaren fram en korpus om 350 lågtyska eller förmodat lågtyska lånord, för att i tid och rum kartlägga deras utbredning inom svenskt språkområde. Efter en kort översikt över tidigare forskning kring dessa lånord i dialekter och standardspråk, och några korta redogörelser för den medeltida historiska, kulturella och språkliga bakgrunden och för material och metod, koncentreras undersökningen till en semantisk analys av den utvalda korpus, insatt i ett större sociolingvistiskt sammanhang. Givetvis uppstår själva ordartiklarna det största utrymmet i avhandlingen, sammantaget en mycket värdefull grund för fortsatt forskning. Artiklarna utgör en tillrättalagd sammanställning av det totalmaterial som föreligger i en databas med korpusordens former och betydelse, medellågtyska och lågtyska belägg, etymologiska referenser, uppgifter om förekomst i fornsvenska, nysvenska, danska, norska och fornvästnordiska och slutligen i dialekt (svenska landskapsbelägg). Efter presentationen av ordartiklarna listas vandringsord, formvarianter och utgallrade ord, varpå ett kapitel ägnas åt en semantisk kategoriindelning av korpusorden för att pröva den ena av de två huvudhypoteserna: om semantiska skillnader mellan de lågtyska lånorden i dialekt respektive standardspråk. Den andra huvudhypotesen: om hur studiet av lånorden kan spegla påverkan från tyskarnas liv och verksamhet ända ut i det dåtida svenska bondesamhället, prövas i ett följande avsnitt, om dialektlånen i ett diakroniskt perspektiv, i rörelse från (skriftligen styrkt) fornspråk

och äldre standardspråk till yngre (skriftligen och muntligen styrkt) regionalspråk. Slutsatserna i sammanfattningen (speglad i både Abstract och Zusammenfassung) bekräftar hypoteserna om vilka lånordskategorier som upptogs i allmogens språkbruk, likaså om att vissa lånord verkligen har existerat i äldre svenskt skriftspråk, innan de blev dialektord och i ett antal fall relikter, sedan de försvunnit ur standard-språket. Helt kort avrundas denna spännande språkhistoriska exposé med ett mindre, men mycket stimulerande fyrverkeri av restfrågor och nyväckta frågor, som en intresserad läsare i likhet med avhandlingsförfattaren självklart gärna också skulle vilja ha åtminstone belysta.

G.H.

Enoksen, Lars Magnar, Skånska runstenar. 125 s. Lund 1999 (Historiska Media). (Illustrerad Historia.) ISBN 91-88930-79-3. I anspråkslös och populär form förmedlar boken i text och bild de vikingatida skånska runstenarnas budskap till envar intresserad. Mycket har skrivits om skånska runstenar; flertalet av texterna är vetenskapligt redovisade i olika samlingsverk, men hittills har en heltäckande, lätthanterlig och tillförlitlig guide saknats, som för allmänheten öppnar dörrarna till vad runstenarna berättar om Skåne och skåningar för nästan tusen år sedan. Presentationen inleds med en översikt över den skånska runforskningens historia från 1600-talet fram till nutid och en kortfattad "runlära". Den avslutas med förteckningar över de aktuella texternas ort- och personnamn, det övriga ordförrådet, runstenarnas benämningar i Danmarks Runeindskrifters nummerserie (så som de också presenteras i boken), kompletterat med benämningarna i alfabetisk ordning samt en litteraturlista. Detta gör boken lämplig inte bara som sällskap på familjeutflykten eller turistrundturen, utan även som nybörjarhandbok för skola och undervisning.

G.H.

Folkliga växtnamn i Västerbotten samlade av GUSTAV FRIDNER utgivna av Sigurd Fries, Jan Nilsson och Margit Wennstedt. 217 s. Umeå 1999 (Språk- och folkminnesinstitutet). (Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie E. Växtnamn. Nr 2.) ISBN 91-86372-33-5. ISSN 1402-6783. Gustav Fridner (1891–1981) var jägmästare och tillbringade större delen av sitt yrkesverksamma liv i Västerbotten. Han var starkt botaniskt intresserad och samlade, framför allt på 20- och 30-talet, in folkliga växtbeteckningar från landskapet, med

Lycksele och Degerfors samt närbelägna socknar som bas. Tillsammans med disponenten 1909–1925 vid Robertsfors bruk i Västerbotten Sten Grapengiesser, som var den drivande kraften, utarbetade han ett manuskript till en ordbok över dialektala växtbeteckningar som under andra världskrigets sista år erbjöds olika förlag i Stockholm och Uppsala, vilka alla dock avböjde utgivning, med hänvisning till de dåliga ekonomiska tiderna. Manuset tycks ha förkommit, och den nu utgivna ordboken baserar sig på de ordsamlingar av Fridner som efter dennes död skänktes till DAUM av dottern fil. kand. Marianne Lund. Det framgår klart av utgivarnas inledande avsnitt att man inte har sparat någon möda med att göra ordboksartiklarna så korrekta och läsbara som möjligt. Materialet är uppställt efter de behandlade växternas vanliga floranamn. Efter uppslagsordet kommer i varje artikel en av Margit Wennstedt utarbetad fyllig beskrivning av växten i fråga, med uppgifter om exempelvis förekomst, utseende, doft, användning och skilda namngivningsmotiv. Sedan följer de dialektala beteckningarna i bokstavsordning samt information om uttal och böjningsform. Ljudbeteckningssystemet är inte Fridners eget, som är onödigt komplicerat, utan en enklare variant utarbetad på DAUM. Proveniensuppgifter i versal följer samt sist, kursiverade, eventuella språkliga men framför allt sakliga kommentarer av meddelarna. Ett värdefullt material har genom utgivarnas arbetsinsatser här ställts till forskarnas och den intresserade allmänhetens förfogande.

B.P.

Från dataskärm och forskarpärm. Språkliga studier tillägnade Birgitta Ernby i juni 1999. VI + 224 s., Göteborg 1999 (Institutionen för nordiska språk, Göteborgs universitet). (Meddelanden från Institutionen för svenska språket (MISS). 25.) ISSN 1102-4518. Denna festskrift till Birgitta Ernby på hennes 65-årsdag innehåller 30 uppsatser av kolleger till festföremålet, huvuddelen av dem verksamma inom Institutionen för svenska språket i Göteborg. Uppsatserna behandlar frågor inom dialektologi och lexikologi, grammatik, datalingvistik och språkpedagogik. Enligt förordet speglar volymen på ett utmärkt sätt bredden av forskningsverksamheten vid institutionen, vilket illustreras av följande axplock: Karl G. Johansson skriver om bohusländsk dialekt i medeltida brevmaterial och Anna Gunnarsdotter Grönberg om dialektutjämning och regionalisering i Göteborgstrakten, Anna Helga Hannesdóttir om skillnader mellan isländska och svenska, Roger Källström och Catarina Røjder om fisknamn, Maja Lindfors Viklund om drogslang, Sven

Göran Malmgren om kopulativa sammansättningar, och Martin Gellerstam och Emma Skjöldberg om bevingade ord och uttryck.

C.P.

Från Pyttis till Nedervetil. Tjugonio prov på dialekter i Nyland, Åboland, Åland och Österbotten. Utgivare Gunilla Harling-Kranck under medverkan av Johanna Mara. 196 s., Helsingfors 1998 (Svenska litteratursällskapet i Finland). (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. 610.) ISBN 951-583-039-7. ISSN 0039-6842. Den här boken innehåller utskrifter av 29 dialektprov i grov ljudskrift (några också med landsmålsalfabetet) ur nio nyländska, fem åboländska, sex åländska och nio österbottenska bandinspelningar från perioden 1959–1987. Till boken hör 2 CD-skivor där man kan avlyssna motsvarande tal. I bokens inledning förtecknas informanterna, intervjuarna, utskrivarna och andra medhjälpare; här finns också en anvisning till hur texterna ska läsas. Flera av dialektproven är illustrerade med svart-vita fotografier. Boken innehåller dessutom en översikt över de finlandssvenska dialekterna av Gunilla Harling-Kranck, en artikel av Bengt Loman: Om svenskan i Finland, samt en bibliografi över dialektologisk litteratur om de finlandssvenska dialekterna.

C.P.

I hast hälsar. Festskrift till Göran Hallberg på 60-årsdagen den 7 oktober 1999. Redaktion: Stig Isaksson, Eva Nordin, Magnus Olsson, Claes Ringdahl, Marianne Saurow. 286 s. Lund 1999 (Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund). (Skrifter utgivna av Språk- och Folkminnesinstitutet. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund. 9.) ISBN 91-7229-006-4. ISSN 0348-6702. Hela den dåvarande personalstaben på Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund (utom, givetvis, festföremålet självt) står som redaktörer för denna festskrift till chefen för arkivet, docent Göran Hallberg. Bidragen är många och följaktligen korta — flertalet är på tre–fyra sidor. Majoriteten rör namnfrågor av olika slag, möjligen, av hänsyn till att Hallberg är en framstående ortnamnsforskare, med någon övervikt för ortnamn, men man kan också finna studier över könsmarkeringar i titlar, dialektbidrag och åtskilligt annat. Boken avslutas med en förteckning över Göran Hallbergs tryckta skrifter, utarbetad av Eva Nordin och Mariann Saurow.

Den kanske något förbryllande titeln på festskriften syftar på den ständigt upptagne arkivchefens sätt att avsluta sina tjänstebrev. Det är

att hoppas att han under sina fem år före pensioneringen får så pass mycket lugnare arbetsförhållanden att frekvensen av denna avslutningsfras kan minska.

B.P.

Reinert Kvillerud, Bohuslänska. Språkprov med kommentar. 131 s. Med CD-skiva i ficka. Göteborg 1999 (Språk- och folkminnesinstitutet). (Skrifter utgivna av Språk- och folkminnesinstitutet, Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg. 5.) ISBN 91-7229-005-6. ISSN 1402-0084. Bohuslänningen tillika biträdande professorn i nordiska språk i Karlstad Reinert Kvillerud presenterar här i en nätt och behändig översikt för studieförbund, skola och undervisning, turister och envar intresserad de bohuslänska folkmålen dialektgeografiska och språkliga bakgrund, uttalsformer, ordbildning, ordförråd, lånord, meningsbyggnad och språkkonstruktioner. Boken ger också förslag till vidare läsning. Presentationen är föredömligt klar, koncis och lättillgänglig. Huvuddelen består av ett urval kommenterade dialekttexter från inspelningarna i arkivsamlingarna plus exempel på texter skrivna på dialekt eller med dialektala inslag. De speglar vardagsliv, seder, folketro och sägen, ordspråk och talesätt, d.v.s. en väsentlig del av vår gemensamma kulturhistoria under de senaste tvåhundra åren. Den i plastfickan på bakre omslagets insida bifogade CD-skivan illustrerar tillsammans med teckningar och foton, varav ett tiotal i färg, de valda dialekttexterna från olika delar av landskapet. Hittills är det bara Bohuslän och Uppland, som hunnit förses med liknande praktiska och pedagogiskt välavvägda dialektöversikter inklusive ljudprov, ett avundsvärt och eftersträvänsvärt mönster för övriga landskap.

G.H.

Anna Lindström, Language as social action. Grammar, prosody, and interaction in Swedish conversation. 198 s., Uppsala 1999 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 46.) ISBN 91-506-1339-1. ISSN 0083-4661. Utifrån en analys av inspelningar av naturligt förekommande svenska samtal (huvudsakligen telefonsamtal) visar förf. till denna doktorsavhandling att grammatik och prosodi är viktiga resurser för den sociala konstruktionen av handlingar i samtal. Språket formas av det faktum att det används av de samtalande i olika sociala aktiviteter, samtidigt som det också formar dessa aktiviteter. Författarens arbetsredskap är den sociologiska samtalsanalysen (CA, *conversational*

analysis), som i avhandlingen appliceras på tre typer av fenomen: ja/nej-frågor som avslutas med konjunktionen *eller*, som i ex. *Eh- har ni öppet på lördamorrön eller*, sekvenser där någon efterfrågar eller begär något som inte kan tillmötesgås omedelbart, samt förekomsten av en prosodisk variant av svarsordet *ja* där vokalen är förlängd och har en stigande intonationskurva (s.k. krusigt *ja*). I de inledande kapitlen ger förf. bl.a. en översikt över den sociologiska samtalsanalysen och beskriver hur data insamlats och transkriberats. I det avslutande kapitlet summerar och diskuterar förf. sina resultat, och visar på områden där mer forskning behövs. C.P.

Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket (MISS), Göteborg 1999 (Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet). ISSN 1102-4518. MISS är en oregelbundet utkommande serie som i enkel form möjliggör spridning av skrifter producerade vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Under året har fem häften utkommit: nr 25: Från dataskärm och forskarpärm. Språkliga studier tillägnade Birgitta Ernby i juni 1999 (224 s.) [se särskild presentation], nr 26: Ingrid Zachrisson: Med Reine i centrum. Om berättartekniken i P C Jersilds roman *Barnens Ö* med särskild analys av erlebte rede (26 s.), nr 27: Maria Ålander: Nyord i svenskan sedan 1985. Hur väl förstås de och hur mycket används de? (41 s.), nr 28: Susanna Karlsson: Svaga och starka verb — vilken styrka har de? (46 s.), nr 29: Fredrik Harstad: Prepositioner och prepositionsbruk. En analys av svenskans prepositioner och prepositionsbrukets förändring under perioden 1965–1997 (44 s.). C.P.

Rapporter om svenska som andraspråk (ROSA), Göteborg (Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet). ISSN 1403-1353. ROSA är en oregelbundet utkommande serie som i enkel form möjliggör spridning av skrifter inom ämnesområdet svenska som andraspråk, producerade vid Institutet för svenska som andraspråk vid Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. År 1998 utkom Nr 2: Monica Reichenberg Carlström: Koherens, röst och läsning på ett andraspråk. Ett pilotförsök med olika textversioner i historia i år 7 (59 s.), och 1999 utkom nr 3: Roger Källström: Svenska som andraspråk — lärarkompetens och lärarutbildningsbehov (25 s.). C.P.

Hans H. Ronge, Börje Tjäder och Gun Widmark, Petrus Lagerlöfs collegium 1691 angående vårt Svenska språks cultiverande. 256 s. Uppsala 1999 (Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk. Swedish Science Press, Uppsala). (Nordiska texter och undersökningar. 27.) ISBN 91-506-1377-4. ISSN 0282-9966. Professorn, vältalaren och språkvårdaren Petrus Lagerlöf (1648–1699) föreläste 1691 vid Uppsala universitet om svenska — på svenska! Föreläsningsmanuskriptet utges nu 300 år senare, plus hans första utkast till ett tryckmanuskript. Med utgångspunkt i Hans Ronges 1996 efterlämnade förarbeten till en kommenterad textutgåva presenteras föreläsaren, föreläsningarna, ett urval av handskrifterna och dissertationerna, hans språkliga idéprogram, författarskap och verksamhet, det hela insatt i den samtida akademiska kulturmiljön. Olov Lönnqvist bidrar med den fylligaste beskrivningen av samtliga aktörer och handskrifter: föreläsaren, åhörarna, skrivarna, manuskripten, bearbetningarna, litteraturen. I två avslutande bilagor redovisas de av Lagerlöf behandlade glosorna och en frekvenssorterad ordlista över de lagerlöfska föreläsningarnas vokabulär, sådan den speglas i graford med minst två förekomster i handskriften KB Rålamb fol. 82.

G.H.

Runor och namn. Hyllningsskrift till Lena Peterson den 27 januari 1999. With English summaries. Redigerad av Lennart Elmevik & Svante Strandberg (huvudredaktörer) samt Eva Brylla, Mats Wahlberg & Henrik Williams. XIX + 167 s. Uppsala 1999 (Uppsala universitet). (Namn och samhälle. 10.) ISBN 91-506-1328-6. ISSN 0237-5417. Runologen och personnamnsforskaren, biträdande professorn Lena Peterson hyllades på sin sextioårsdag med denna välmatade festskrift där majoriteten av bidragen behandlar ortnamn och runinskrifter (av övriga artiklar rör två personnamn och en hundnamn). Därutöver finns en förteckning av Jan Axelson över festföremålets tryckta skrifter 1974–1998 samt olika slags register. Bland de onomastiska bidragen kan nämnas Eva Bryllas om några medeltida binamn, Lennart Mobergs om ortnamnet Lytta, Svante Strandbergs om sörmländska ortnamn som vittnar om finnars närvaro och verksamhet samt Mats Wahlbergs om uppsalaborgare på 1600-talet. Viktiga runologiska problem tas upp av bl.a. Lennart Elmevik, som diskuterar de urnordiska runinskrifternas **alu**, Patrik Larsson, som behandlar ristaren Visätes beteckning av palatalt *r*, samt Gun Widmark, som belyser Forsaringens inskrift.

B.P.

Anders Sigrell, Att övertyga mellan raderna. En retorisk studie om underförstådda inslag i modern politisk argumentation. 326 s. Umeå 1999 (Institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet). (Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet 28.) ISBN 91-88466-23-X. ISSN 0348-5874. Syftet med denna doktorsavhandling är att diskutera den övertalande effekten av underförstådda argument i modern politisk argumentation. Boken omfattar tre avdelningar. Ett hundratal sidor ägnas "det retoriska", med utförliga diskussioner av begreppets innehåll alltsedan antiken över bl.a. Grice, Searle och Toulmin till pragmadialektiken, där författaren tar en av sina utgångspunkter. På ytterligare ett hundratal sidor behandlas "det underförstådda" med en tyngdpunkt på begrepp som ironi och entymem. I den tredje avdelningen studeras "det persuasiva", främst med utgångspunkt i Carl Bildts tal till nationen den 9/2 1992.

Avhandlingen är, med sina utförliga kritiska diskussioner av relevanta teoretiska grundbegrepp historien igenom, mycket belärande, om än väl utförlig och stundtals repetitiv. När man väl kommer till den centrala empiriska analysen av Bildts tal kan man tycka att det var mycket karda för litet ull — och det ligger väl i sakens natur. Rekonstruktionen av det underförstådda grundas ju delvis på tolkningar av persuasiv effekt, som även om den är relevant, intressant och rimlig, inte alltid låter sig verifiera, eller göras sannolik, med en aldrig så skarpsynt och välavvägd retorisk rekonstruktion. — I skrivande stund erbjuder Roger Pontares bidrag till den svenska melodifestivalen i TV våren år 2000 ett slående exempel; där sångaren tyckt sig stödja minoritetsbefolkningars rätt, har fascistiska grupper sett ett stöd för sin ideologi. Man skulle kanske ändå, tvärtemot vad Sigrell tycks hävda, kunna testa tolkningar av underförståddheter och dessas betydelse för åsiktsbildningen genom en studie av olika mottagargrupperns respons?

Avhandlingens stora förtjänster ligger som jag ser det i dess sympatiska och i bästa mening kritiska sätt att, geom språkvetenskaplig hermeneutik, belysa analysredskapens möjligheter och begränsningar.

B.S.

Gösta Sjöstedt, Ordbok över folkmålen i Västra Göinge härad. Del 4 snabel – övning. S. 563–782. Lund 1999 (Språk- och folkminnesinstitutet, Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund). (Språk- och folkminnesinstitutet, Skrifter utgivna genom Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 1.) ISBN 91-7229-008-0. ISSN 0348-6702. Från en första uppteckningsrunda 1929 till

dagens kompletta ordbok har det gått över 70 år. Men så baseras ordboken på ett enormt material; Gösta Sjöstedt har försett DAL med inte mindre än 235.000 uppteckningar, och även i fall där enskilda artiklar kompletterats efter hand har i princip inget annat DAL-material än Sjöstedts utnyttjats. Redan inför den första ordboksvolymen 1979 skapades en redaktionsgrupp bestående av Göran Hallberg, Stig Isaksson, Bengt Pamp och Sten-Bertil Vide. De tre förstnämnda står också för redigeringsarbetet i volymerna 2 och 3 (1983 resp. 1991), och för den nu aktuella volymen svarar förutom Hallberg och Isaksson även Magnus Olsson. Utgivningsprinciperna redovisas i redaktionens kommentarer i volym 1. Uppslagsformerna ansluter till riksspråkets, varför även den oinvigde har lätt att finna de dialektala motsvarigheterna. De grammatiska uppgifterna om ordklass och böjning avslöjar omedelbart från riksspråket avvikande drag, och uttalsuppgifterna är lätta att tillgodogöra sig också för lekmän, eftersom de är utförda med den vanliga alfabetiska skriften. Betydelseuppgifter ges vanligen endast i den mån de avviker från riksspråkets. Lokaliseringen av uppgifterna underlättas av en översiktskarta över det nordöstsånska dialektområdet och en över socknarna i Västra Götaland län. Flitiga korshänvisningar genom efterleder och synonymer samt inom ordgrupper, som exv. beteckningar för de olika delarna av en vagn, lockar till sökning i ordboken. — Att det nu föreligger en skånsk ordbok av det här formatet — det är en av de omfångsrikaste svenska dialektordböckerna — är både imponerande och mycket glädjande.

B.S.

Per Stille, Runstenar och runristare i det vikingatida Fjädrundaland. En studie i attribuering. 245 s. Uppsala 1999 (Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet). (Runrön. Runologiska bidrag utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 13.) ISBN 91-506-1341-3. ISSN 1100-1690. Se separat artikel av Henrik Williams i denna årgång av ANF.

Margareta Svahn, Den liderliga kvinnan och den omanlige mannen. Skällsord, stereotyper och könskonstruktioner. 219 s. Stockholm 1999 (Carlssons). ISBN 91-7203-882-9. Vad är skällsord och när används de? Skällsorden, inklusive de grävsta och djupast tabuerade vårt språk kan uppvisa, "har mycket att lära oss om kulturella föreställningar som vi medvetet eller omedvetet socialiseras in i". Detta är utgångspunkten

för den ingående analysen av våra kanske mest sårande, förtvivlade och avslöjande skällsord genom tiderna, från medeltidens nid, excerperad ur norrön litteratur och lagtexter, via "bondesamhällets tid", speglad i allmogens ordförråd sådant det föreligger i dialektarkiven, till nutiden, representerad av skällsord noterade från medier, enkäter och samtal, huvudsakligen myntade av ungdomar. Orden både roar och skrämmer, på gott och ont, därför att de som stelnade stereotyper är värtaliga uttryck för bakomliggande värderingar, inte minst i vardagslivets syn på kön, kvinnligt och manligt, ideal och antiideal, maktuttryck och tillkortakommanden. Invektiven analyseras utifrån de egenskaper och beteenden som utgör måltavlan, liksom efter ordbildningstyper och betydelseförändringar. Dagens verbala kränkningar, om än aldrig så fantasifullt nyskapande, är ändå bara nattståndna uttryck för konservativa värderingar, som fanns där redan under medeltiden. Okritiskt tycks nutidsmänniskan vilja föredra att inordna sig i förlegade mönster och synsätt.

G.H.

Ulf Teleman, Staffan Hellberg, Erik Andersson, Svenska Akademiens grammatik. 1. Inledning. Register. 296 s. 2. Ord. 768 s. 3. Fraser. 704 s. 4. Satser och meningar. 977 s. Stockholm 1999 (Norstedts Ordbok). ISBN 91-7227-126-4. Se separat artikel av Gösta Holm i denna årgång av ANF.

Weiß, Peter, Ordning i bruket, skäl till vanan. Orthographische Grundpositionen bei schwedischen Grammatikern des 18. Jahrhunderts. 354 s. Saarbrücken 1999 (AQ-Verlag). (Linguistica septentrionalia. Vol. 1.) ISBN 3-922441-65-3. ISSN 1438-4140. Den nya skriftseriens premiärband utgörs av Peter Weiß doktorsavhandling vid Ernst-Moritz-Arndt-Universität i Greifswald 1997. Författaren, som idag är tysk lektor i språk och litteratur vid Islands universitet i Reykjavik, beskriver hur den moderna svenska ortografin under 1700-talet växte fram parallellt med en djupare förståelse av förhållandet mellan tal- och skriftspråk. Därmed speglar undersökningen också framväxten av en egentlig svensk språkvetenskap och en normerande språkvård. I centrum för undersökningen står 15 ortografiskt verksamma grammatikers arbeten, deras tankar och inflytande på den nya vetenskapens utveckling, från Samuel Columbus En swensk ordeskötsel 1678 (via Aurivillius, Lagerlöf, Tiällmann, Pfeif, Iserhielm, Swedberg, Hiärne, Laurel, Ihre, Hof,

Brunkman, Sahlstedt och Botin) till Carl Gustaf af Leopolds Afhandling om Svenska Stafsättet 1801. Bokens tre huvudavsnitt redovisar mot den allmänna kulturhistoriska bakgrunden en kronologiskt förlöpande analys av dessa grammatikers arbeten ställda i relation till den språkteoretiska debatten, de ortografiska principernas logiskt systematiska grundregler och tillämpningar respektive den friare ortografins på det gängse skriftspråksbruket grundade villkor. G.H.

Asbjørg Westum, Ris, skäver och skärva. Folklig kategorisering av några barnsjukdomar ur ett kognitivt perspektiv. 235 s. Umeå 1999 (*Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Diabas, Institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk, Umeå universitet*). (Skrifter utgivna av *Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter.* 13.) (*Diabas. Skrifter från den dialektgeografiska databasen inom Institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet.* 5.) ISBN 91-88466-20-5. ISSN (*Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet*) 0280-5553. ISSN (*Diabas*) 0283-4952. Svenska dialektala beteckningar för sjukliga tillstånd hos barn är ämnet för denna i huvudsak semantiska kategori-analys med amerikanen George Lakoff som teoretisk förebild. Undersökningsmaterialet hämtas ur dialektarkivens respektive Nordiska museets samlingar. Avhandlingen vill visa hur upplevda sjukdomstillstånd förs till en viss sjukdomskategori och hur folklig sjukdomssyn avspeglas i enkla och sammansatta beteckningar. I folkliga benäm-ningsstrategier avspeglas karakteristiska symptom (t.ex. deformiteter, gråt, svaghet, ryggbehåring), orsaksföreställningar (t.ex. övernaturliga väsen, samhällets normbrytare/marginaliserade personer, de döda, moderns upplevelser under graviditeten) och folkliga botemedel. Det kartlagda materialet utvisar en tydlig ordgeografisk och folkloristisk gränslinje mellan ett nordligt *ris*-område med föreställningar om övernaturliga väsen som orsak och ett sydvästligt *skäver-/skärva*-område med fr.a. normbrytare som vållande. (Här kunde paralleller dras till annat väl karterat kulturgods från husbyggnadstyper till dialektgränsbälten och onomastiska kulturzoner.) Stort utrymme ägnas åt den teoretisk-metodiska jämförelsen mellan objektivistisk respektive kognitiv syn på betydelse, mellan "atomistisk" (författarens uttryck) traditionell uppdelning i denotation, konnotation och emotiv betydelse och "en gestalt-betydelse som inbegriper såväl strukturella kriterier som kulturrellt motiverade föreställningar om världen". Till avhandlingens många intressanta iakttagelser hör bl.a. den att arkivmaterialet (ca 1850 – ca

1930) speglar ett gammalt folkmedicinskt system på reträtt inför den bredare allmänhetens bekantskap med läkarvetenskapens sjukdomssyn. G.H.

Kristian Wählin, Studier i äldre svensk metrik. Valda problem 1300–1650. Efterlämnade skrifter av Kristian Wählin. Utgivna av Eva Lilja och Mats Malm. Med ett efterord av Staffan Hellberg. 169 s., Göteborg 1999 (Litteraturvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet). (Bidrag till en nordisk metrik. Vol. II. Skrifter utgivna av Centrum för Metriska Studier. 11.) ISBN 91-87988-07-0. Denna volym innehåller Kristian Wählin's efterlämnade metriska skrifter, tillkomna inom ramen för projektet "Den svenska versens teori och beskrivning i internationell belysning", bearbetade inför utgivningen av Eva Lilja och Mats Malm, med bistånd av Staffan Hellberg.

Förutom en inledning av Eva Lilja, ett efterord av Staffan Hellberg och en förteckning av Wählin's metriska skrifter innehåller volymen de fyra artiklarna "Knittelns återkomst", "Af adama. Ett bidrag till knittelns teori och historia", "Stavelseräknande knittel. Versen i Messenius Disa", samt "Metrum Heroicum Alexandrium är thetta vijset. Genombrottet för den accentuerande versen". Wählin ville genom omläsning av äldre svensk knittelpoesi skapa en ny förståelse för dennas kvaliteter. Han uppfattar knitteln som en egen versprincip, använd från 1200-talets krönikor till modern tid, efter 1600-talet huvudsakligen i muntliga folkliga texter som t.ex. grötrim och julklappsverser. Med utgångspunkt i knitteln som historiskt fenomen vill han klargöra dess grundläggande funktionssätt och teori, något som hitintills har saknats. C.P.

*

Från Adam till My. Ett färggrant knippe namn. Sammanbundet av Marianne Blomqvist. 290 s. Helsingfors 1999 (Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet). (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. B:20.) ISBN 951-45-8279-9. ISSN 0358-0180. Detta samlingsverk speglar det senaste decenniets påfallande onomastiska vindkänning mot personnamnsforskningen, bl.a. vid Institutionen för nordiska

språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Boken redovisar först Marianne Blomqvists arbete med att sammanställa och förteckna den finlandssvenska almanackans namnlängd 1810–2000, en pendang till den motsvarande finska längden över alla namn som påträffas i finska almanackor 1705–1956 (publicerad 1957), därpå vad som i förordet kallas åtta studenters "gesällprov", d.v.s. forskningsresultat som annars ofta göms i seminarieuppsatser o.l. Förteckningen över de 1171 almanacksnamnen, 722 mansnamn och 449 kvinnonamn, med grafiska varianter som uppslagsord och med kommentarerna samlade under den mest frekventa eller den idag "mest svenska" formen, utgör bokens omfångsrikaste bidrag. De övriga behandlar astrologi och astronomi i de finländska almanackorna, finlandssvenskt namnsdagsfirande, förnamnsskick, dels med tonvikt på de ovanligare namnen, dels de förnamn som burits inom ätten Wrede af Elimä under 500 år, vidare finlandssvenskt tillnamnsskick och, vid sidan av huvudtemat, en analys av djurnamnen i Nils Holgerssons underbara resa. Ytterligare bidrag redovisar utvecklingen från patronymika till fasta *son*-namn i Finland, prästnamnen under 400 år, de tjugo populäraste kvinnonamnen på 1960-talet med regionala variationer och namn- och titelbruket i en dagbok från sekelskiftet 1800. En sammanfattning på engelska och ett register över person- och husdjursnamn avslutar boken. G.H.

Den nordiska namnforskningen. I går, i dag, i morgon. Handlingar från NORNA:s 25:e symposium i Uppsala 7–9 februari 1997. Redigerade av Mats Wahlberg. 272 s. Uppsala 1999 (NORNA-förlaget). (NORNA-rapporter. 67.) ISBN 91-7276-065-6. ISSN 0346-6728. Den Nordiska samarbetskommittén för namnforskning (NORNA) ägnade sitt 25:e (!) symposium åt att i Uppsala högtidlighålla sin 25-åriga tillvaro, detta i samarrangemang med Ortnamnsarkivet i Uppsala och Seminariet för nordisk namnforskning vid Uppsala universitet. De 80 symposiedeltagarna representerade namnforskningen i nio länder. Rapportens två inledande föredrag skildrar NORNA:s tillkomst och historia (Lars Hellberg, Mats Wahlberg), varpå sex inbjudna namnforskare från vart och ett av de nordiska länderna skildrar huvudlinjerna i det egna landets bidrag till temat nordisk namnforskning "i går, i dag," och "i morgon" (Vibeke Dalberg, Gunilla Harling-Kranck, Botolv Helleland, Svante Strandberg, Þórhallur Vilmundarson, Eivind Weyhe). Därtill hölls ytterligare nio föredrag, varav åtta återges i rapporten. De behandlar begreppet etymologi inom onomastik och lingvistik (Kristin Bakken),

finska kvartersnamn (Marianne Blomqvist), språkgeografi och namnforskning (Lars-Erik Edlund), isländska husdjursnamn (Guðrún Kvaran), 1600-talets danska kvinnonamn (Bente Holmberg), färöisk personnamnsforskning (Anfinnur Johansen), stadsmiljöns ortnamns-skick (Bent Jørgensen) och studenter som namnforskare (Eero Kiviniemi). Rapporten avslutas med ett namnregister och en förteckning över de (dittills) 67 utgivna NORNA-rapporterna. Sammantaget ger symposiehandlingarna en god bild av den nordiska namnforskningens spännande mångsidighet och stimulerande möjligheter. G.H.

Bent Jørgensen, Storbyens stednavne. 348 s. København 1999 (Gyldendal). (Gyldendals små røde ordbøger.) ISBN 87-35610-5-01-13. Med *storbyen* avses i det här fallet Köpenhamn. Här förtecknas samtliga gatunamn från de tre gamla kommunerna Frederiksberg, Gentofte och Köpenhamn, jämte namn på de gator från de omgivande kommunerna som ligger närmast kärnområdet. Förutom gatunamn behandlas namn på exempelvis stationer, byggnader, biografier, teatrar etc. Materialet är ordnat alfabetiskt. Förlederna tolkas givetvis i artikeln för det enskilda namnet, medan efterlederna får separata och ingående artiklar. En stor del av stoffet utgöres, föga oväntat, av kategorinamn. "Under ét af navnene i en sådan gruppe gives der altid en samlet forklaring", upplyser författaren i förordet. Det hade varit tacknämligt om läsaren också hade fått information om efter vilka principer detta namn har valts ut; som det nu är, är systemet härvidlag svårt att genomskåda. Detta är emellertid en anmärkning i marginalen. Bent Jørgensen har åstadkommit en bok som med sin rikedom av informativa och kunniga språkliga och sakliga upplysningar kommer att vara av stort värde både för språkforskare och lokalhistoriskt intresserade. B.P.

Eva Villarsen Meldgaard, Morgendagens modenavne. 127 s. København 1999 (Aschehoug). ISBN 87-11-16066-7. Den produktiva Eva Villarsen Meldgaard har tidigare (1997) givit ut *90'ernes navnebog* och (1998) tredjeupplagan av *Den store navnebog*, anmäld i ANF 114 (1999) s. 263. Här kommer en efterföljare med aktualiseringar av stoffet. I en fyllig inledning belyses bl.a. bestämmelser om förnamn i lagar och förordningar, olika strategier för val av namn samt namnmode. I övrigt börjar namnlistorna med en statistik över förnamn givna 1985–1996. Huvudförteckningen består av ett "minileksikon över nutidens og fremtidens

fornavne", med 75 pojknamn och lika många flicknamn som kan förmodas bli modenamn. I bästa kvällstidningsstil markeras namn med stigande popularitet med två barnvagnar, namn på tillbakagång med en barnvagn. I den sista namnlistan finns namn godkända av danska kyrkoministeriet.

En namnteoretisk anmärkning: förf. skriver s. 93 att alla namn i den senare listan inte är "*rigtige navne*, som betyder noget". Vad betyder innebär här är inte helt klart. Från namngivarnas synpunkt gäller distinktionen givetvis inte betydelse kontra icke-betydelse utan hävdvunna namn och namnbildningsprinciper kontra nya. För att ta ett konkret exempel torde skillnaden i "betydelse" mellan det som olämpligt markerade *Cennet* och det godkända *Cendy* vara obefintlig.

B.P.

Utanlandske namn i Norden. Rapport frå NORNAs tjuesjette symposium i Oslo 28.-30. mai 1997. Utgjeven i samarbeid med Nordisk språkråd. Redigert av Botolv Helleland og Leif Nilsson. 263 s. Uppsala 1999 (NORNA-förlaget). (NORNA-rapporter. 68.) ISBN 91-7276-066-4. ISSN 0346-6728. Inom FN har man länge eftersträvat en nationell och internationell standardisering av ortnamnens skriftformer, så långt möjligt byggd på den i respektive land officiellt fastslagna formen. Symposiet 1997 arrangerades på initiativ av den nordiska divisionen inom FN:s expertgrupp för geografiska namn (UNGEGN) i samarbete med Nordiskt språkråd, Nordiska samarbetskommittén för namnforskning (NORNA) och Seksjon for namnegransking vid Universitetet i Oslo. Det samlade 55 deltagare från de fem nordiska länderna och Estland, med värdlandets 33 representanter som dominerande inslag. Rapporten redovisar 18 av de 22 symposieföredragen, som förutom ortnamnens roll som endonymer och exonymer också tar upp andra intressanta aspekter på användningen av främmande ortnamn och personnamn i olika nordiska språkmiljöer. Botolv Helleland inleder med ett kort resonemang kring begreppet utanlandske namn, summerar de forskningsuppgifter som förestår och noterar att sju av föredragen behandlar symposiets huvudtema: Gunnstein Akselberg och Jógvan í Lón Jacobsen granskar främmande ortnamnsformer i norska och färöiska atlasverk och läroböcker, Lars Törnqvist och Peter Slotte deras roll i svenska och finska namnlexikon. Vigleik Leira presenterar Norsk språkråds arbete med de främmande namnen. Eeva Maria Närhi och Jan Brodal diskuterar endonymer och exonymer i ett vidare internationellt perspektiv. Härutöver tar Bent Jørgensen sig an

exonymer som förleder i danska gatunamn, Kaisa Rautio Helander exonymer och samiska namn, Peter Päll kyrillisk visavi latinsk skrift i Estland, Tuula Eskeland finskspråkliga ortnamn i Norge samt Patrick Chaffey angloamerikansk påverkan på norska firma- och institutionsnamn. Främmande dopnamn i norska medeltidskällor tas upp av Bjørn Eithun, medan Eva Brylla behandlar efternamn med utländska förebilder och Vera Lif hur mottagarlandet möter invandrarnas namnskick, respektive hur invandrarna själva upplever mötet. Två av föredragen är mera övergripande: Hans Ringstam skildrar hur arbetet med ortnamnen bedrivs inom FN, och Anne Svanevik presenterar det stora internordiska databasprojektet Nordisk stedsnavneregister. G.H.

Författarna

- Grønvik, Ottar*, professor, Myrerveien 31, NO-0494 Oslo, Norge
- Hallberg, Göran*, docent, arkivchef, Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, Helgonabacken 14, SE-22362 Lund, Sverige
- Heide, Eldar*, magister, sekretær i Statens namnekonulentar for norske stadnamn i Nord-Noreg, Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø, NO-9037 Tromsø, Norge
- Holm, Gösta*, professor em., Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk, Helgonabacken 14, SE-22362 Lund, Sverige
- Jørgensen, Kaare Rübner*, Peter Bangs Vej 137 2th, DK-2000 Frederiksberg, Danmark
- Mees, Bernard*, Dr., 18 Lowen Road, Syndal VIC 3150, Australien (The University of Melbourne, Dept. of History)
- Megaard, John*, Mellombølgen 6, NO-1157 Oslo, Norge
- Meijer, Jan*, lektor, Irenestraat 6, 8019 XC Zwolle, Holland
- Pamp, Bengt*, docent, f.d. arkivchef, Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, Helgonabacken 14, SE-22362 Lund, Sverige
- Platzack, Christer*, professor, Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk, Helgonabacken 14, SE-22362 Lund, Sverige
- Söderberg, Barbro*, professor em., Stockholms universitet, Institutionen för nordiska språk, SE-10691 Stockholm, Sverige
- Williams, Henrik*, docent, Institutionen för nordiska språk, Box 527, SE-75120 Uppsala, Sverige
- Wolf, Kirsten*, Professor, The University of Manitoba, Dept. of Icelandic Language and Literature, University College 572, Winnipeg, Manitoba, Canada R3T 2N2, Kanada